

Н. М. Борсук

Беларусь, Брэст, Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт

АСАБЛІВАСЦІ ТВОРЧАЙ МАНЕРЫ ПІСЬМА СВЯТЛАНЫ ВАРОНІК (ПА ЗБОРНІКУ “ПАЦЕРКІ ДАВЕРУ”)

Пазытычнае слова Святланы Варонік, як глыток свежага паветра, уварвалася ў наша быццё. У невялічкіх па памерах вершах творца здолела перадаць зменлівасць акаляючага свету, увасобіць уражанне ад убачанага, сканцэнтравана ўвагу чытача на імгненні, якое найчасцей праходзіць па-за ўвагай чытача. Бачна, што паэтку перапаўняюць эмоцыі. Ці не таму складваецца ўражанне, што творца імкнецца як мага хутчэй сваё паспешлівае слова перадаць паперы. На першы погляд такая манера пісьма можа здацца нядбайнай. Думаецца, гэта не так. Лаканічныя формы даюць як паэтыцы, так і чытачу прастору для роздуму.

Так і хочацца другі зборнік С. Варонік “Пацеркі даверу” [1] назваць “Кнігай уражанняў”. Беларуская паэтка выхоплівае з рэальнасці вобразы, эмоцыі, фарбы, сілуэты, пахі, гукі... Пах аэру (“аерам пахнуць далоні”) вяртае лірычную гераіню ў свет дзяцінства, родны Слонім), сумныя гукі нахворна гарманічна перапляліся з вобразам адцвіўшай чаромхі, памылковымі, ілюзорнымі ўяўленнямі аб маральных каштоўнасцях, салёны прысмак на вуснах адчуваецца як у хвіліны радасці, так і туті (“*І слёзы радасці / такія ж салёныя, / як і слёзы самоты...*”).

Адчуванне апраўдання да лірычнай гераіні С. Варонік прыходзіць у момант, калі “*шчаку аякля сняжынка / і ператварылася ў слязу*”; сумны настрой ахоплівае падчас дажджу; а ў хвіліны, калі “*пякучы боль сціскае грудзі*”, гераіня раіць: “*успомні дзень, / што яшчэ будзе*”. Спознаць значэнне выразу “*трымціць душа*” не на словах гераіні даводзіцца, назіраючы за цвіценнем каштанаў, трапятаннем лістоты.

Вобраз старога дзеда, сухой кветкі на фоне зялёнай маладой травы, якія паэтка выхоплівае з натоўпу і прыроды, наводзяць на роздум аб хуткаплыннасці ўсяго жывога. Кароткі век аканіцаў, якія служылі не аднаму пакаленню жыхароў дома, змяшчаецца ў трох звычайных дзеясловах: “разглядаць”, “выглядаць”, “не бачыць”. Лёс грушы-дзічкі ў заснежаным полі ўвасоблены ў наступным паэтычным радку: “*Дзічка-поле-душа...*”. Адчуваецца несвядомы ўплыў М. Танка.

Прыгадаем верш “*Ах-ух-ох*”, у якім беларускі паэт з псіхалагічнай дакладнасцю, выкарыстаўшы выклічнікі, прасачыў жыццё жанчыны. Лірычная

Невыпадкова аўтар зборніка *“Пацэркі даверу”* шырока выкарыстоўвае ўвасабленні. Гэтыя вобразныя сродкі дазваляюць напоўніць прыроду, рэчы з паўсядзённага жыцця чалавечымі эмоцыямі. Далоні слухаюць, як *“бяроза... / адшмацела пазалотай”*; словы параскіданы па хаце; вокны глядзяць з дакорам і пакутаю; *“між лесу плача / яблыкамі / сад”*. Нельга не ўлічваць і той факт, што ў далёкія старажытныя часы ўвасабленне з’яўлялася адной з асноўных вызначальных рыс светапогляду чалавека. Вера ў “душу” ўсяго існага на зямлі і на небе суіснавала ў свядомасці нашых далёкіх продкаў. Па нашым цвёрдым перакананні, паэтэса да прыёму ўвасаблення не звяртаецца мэтанакіравана, яно гучыць у душы творцы на падсвядомым узроўні. Нядзіўна, што пераважная большасць вершаў С. Варонік цалкам пабудавана на разгорнутых увасабленнях: *“Сем вечароў лета / памножыцца на ўсе ранкі / і / перастаюць балець... / ночы...”*; *“Гэта нашая Восень / прывяла нас / у Свой горад, / дзе дажджы і травы, / лісты на асфальце / помняць сілу нашых слоў. / Залатое маўчанне”*; *“Вечар нашай сустрэчы / развітанне ўспомніць, / далікатна напмніць / пра твае не грахі...”*.

Такія абстрактныя паняцці і з’явы, як бяда (“выбіраецца ў шлях”), туман (“наш горад спіць”), ноч (“зачыніла ноч за табою дзверы”), дзень (“шарэ”), шум (“калі засынае шум вуліц”), вечар (“загушканы тваім дыханнем вечар”), самота (“на асфальце – патрушчаны жолуд”), жыццё (“вечар маўчаць не просіцца”), цішыня (“Успаміны і мроі марныя”), смех (“самотны смех пераствараецца ў словы”), маўчанне (“зразуееш маё маўчанне”), думкі (“думкі ізноў сплялі”), зоркі (“трывожна дрыжаць зоркі ў небе”), успаміны (“калі ўспамін пякучым болем”) і г. д., аўтар зборніка *“Пацэркі даверу”* надзяляе ўласцівасцямі чалавека. У гэтым нам бачыцца ўплыў Янкі Купалы (“Хлеб”, “Родная мова”, “Да сваіх думак”, “Вясна”).

Універсальным сродкам сістэмнай арганізацыі лексікі як у мове ўвогуле, так і ў творач С. Варонік з’яўляецца супрацьпастаўленне. Антанімія займае нязначнае месца на старонках зборніка *“Пацэркі даверу”*, але менавіта аўтарскія лексічныя сродкі стварэння экспрэсіўнасці дазваляюць перадаць супярэчнасці жыцця, у якіх спалучаюцца глабальнае і дробязнае (“вашае дрэва – вяз: / дрэва маё – grab”); “апошні снег” і “вечная пралеска”; “няцотны лік” – “раўнавага”), вечнае і імгненнае (“Яна і ён. / Яна – з вялікай літары. / І ён – з малой”; “народзіны” – “забыццё”), светлае і змрочнае (“куст ружы” – “краніва”; “столькі пра цябе ведаю / і не магу зразумець”; “я – апошняя літара. / Лічба – першыя. / У тваім жыцці”), радаснае і трывожнае (“чакаеш” – “не вярнуся”, “зачытаюся”, “утаплюся”, “знікну”; “так многа паспець – не паспела... / так мала зрабіць – не зрабіла...”).

Адпаведнае месца на старонках паэтычнага зборніка С. Варонік займае параўнанне. Злучнікавыя параўнанні (“Зіма ў гошці нас забрала, / нібы ў палон... / Нібы ў палон...”; “першы снег, як іерарх, / душу лагодна трывожыць...”; “Снег на галінах... / Як гліна / лепіцца / душа...”; “харашыню лаўлю, / як ластаўку, / вачыма”) указваюць на гіпатэтычнасць, умоўнасць, метафарычнасць вобраза. Агульнамоўныя параўнанні (“І я Гулівер над мурашнікам. / І з мурашом – прад

Богаи”; “Свечка – сведка / усіх нашых страт. / Свечка – сведка / і ўсіх набыткаў”), пры дапамозе якіх паэтэса канцэнтруе ўвагу чытача як на пастаянныя, устойлівыя, істотныя прыкметы прадметаў, так і на іх часовыя, неістотныя адзінкі, дапамагаюць зрабіць паэтычны вобраз па-мастацку выразным.

Здзіўляюць сваёй вобразнасцю, паэтычнасцю аказіянальныя эпітэты. Яны, безумоўна, маюць функцыю вобразнага ўздзеяння на чытача, з’яўляюцца пўтарскімі мастацкімі знаходкамі. Пагадзіцеся, што эпітэты (“радасць лївїтальная, беспрытульная”; “гаманкая хада”; “словы ашчадныя”; “засмучаны горад”; “разнядзелены, непадзелены, перапоўнены дзень”; “адзїнота найрадасная, чыстая”; “радасць невымоўная”; “крышталёвая хлусня”; “напаўразмыты дзень”; “натомленыя ночы”; “хрусткія маразы”; “шэрая мїтусня”; “гасмяглыя вусны”; “прынаднае маўчанне”) тонка перадаюць эмацыянальна-экспрэсіўную характарыстыку вобраза і выклікаюць пэўныя эмацыянальныя адносіны да яго з боку чытачоў.

Пра паэзію С. Варонік можна сказаць, што яна складаная для чытання, успрымання, але неабходная, бо ў ёй верш так блізка спалучаецца з парадай. Ці не па гэтай прычыне паэтычны радок творцы становіцца цэплым, чалавечным, “хатнім”.

Духоўнае сталенне чалавека для аўтара зборніка “Пацеркі даверу” асацыіруецца з белым колерам, які здаўна лічыўся ў славян святым: “Нас так таскава і / сарамліва абдымаў снег. / Як ад яго светлыні не станеш / свяцейшым”. На жаль, белы колер у чыстым выглядзе, у які С. Варонік афарбоўвае снег (“дзень нацешыўся белым снегам”), сняжынкi (“бялюткія птушаняты”), зіму, сустракаецца зрэдку. Слоў са значэннем “золата” (“залатое маўчанне”; “блакітна-залаты настрой”), “срэбра” (“срэбных нітачак пшчота / нашу восень упрыгожыць”), “агонь” (“агністая вопратка”), а таксама люксонімаў “верасовы”, “светлы”, “бурштынавая”, “рабінавы”, “ружовы”, якія надаюць таямнічасць, загадкавасць паэтычнаму радку, таксама нязначная колькасць.

Матэў разладу з рэчаіснасцю, адсутнасць гарманічнага пачатку ў душы герайні дастаткова моцныя. Пра наяўнасць перашкод, расчараванняў, няўпэўненасці на шляху лірычнай герайні сведчаць азначэнні (“белы колер / надбеліць тугу”, “бела-чорны спакой”, “шэра-белая радасць радка”, “пераснежная шэрань”, “бялюткі-шэры снег”), якія пабудаваны па прыцыпу свет – туга. Невыпадкова ў паэтычных радках дамінуе шэры колер – колер смутку, трывогі (“на хвалях шэрай мїтуснї”, “шэры ранак”, “шэрае сэрца”). Чорны колер – традыцыйны колер бяды, гора – сустракаецца толькі ў пяці вершах (“травы чорнага папалішча”, “чарнее марная надзея”, “зярняты чорныя”). Сіні колер (“блакіт высвечвае дарогу”, “сіняе – з жоўтым – неба / чакае бясконцай поўнї”) прыўносіць на старонкі паэтычнай кнїгі не толькі адценні смутку, але і спакою. Па тэорыі Г’этэ [2], гэта асноўны з пасіўных па эмацыянальным уздзеянні колераў, які выклікае пшчотнае, але неспакойнае пачуццё.

Богам”; “Свечка – сведка / усіх наших страт. / Свечка – сведка / і ўсіх набыткаў”), пры дапамозе якіх паэтэса канцэнтруе ўвагу чытача як на пастаянныя, устойлівыя, істотныя прыкметы прадметаў, так і на іх часовыя, неістотныя адзінкі, дапамагаюць зрабіць паэтычны вобраз па-мастацку выразным.

Здзіўляюць сваёй вобразнасцю, паэтычнасцю аказіянальныя эпітэты. Яны, безумоўна, маюць функцыю вобразнага ўздзеяння на чытача, з’яўляюцца аўтарскімі мастацкімі знаходкамі. Пагадзіцеся, што эпітэты (“радасць адвітальная, беспрытульная”; “гаманкая хада”; “словы ашчадныя”; “засмучаны горад”; “разнядзелены, непадзелены, перапоўнены дзень”; “адзінота найрадасная, чыстая”; “радасць невымоўная”; “крыштальная хлусня”; “напаўразмыты дзень”; “натомленыя ночы”; “хрусткія маразы”; “шэрая мітусня”; “сасмягляя вусны”; “прынаднае маўчанне”) тонка перадаюць эмацыянальна-экспрэсіўную характарыстыку вобраза і выклікаюць пэўныя эмацыянальныя адносіны да яго з боку чытачоў.

Пра паэзію С. Варонік можна сказаць, што яна складаная для чытання, успрымання, але неабходная, бо ў ёй верш так блізка спалучаецца з парадай. Ці не па гэтай прычыне паэтычны радок творцы становіцца цэплым, чалавечным, “хатнім”.

Духоўнае сталенне чалавека для аўтара зборніка “Пацеркі даверу” асацыіруецца з белым колерам, які здаўна лічыўся ў славян святым: “Нас так ласкава і / сарамліва абдымаў снег. / Як ад яго светлыні не станеш / святлейшым”. На жаль, белы колер у чыстым выглядзе, у які С. Варонік афарбоўвае снег (“дзень нацешыўся белым снегам”), сняжынкі (“бялюткія тушаняты”), зіму, сустракаецца зрэдку. Слоў са значэннем “золата” (“залатое маўчанне”, “блакітна-залаты настрой”), “срэбра” (“срэбных нітачак пяшчота / нашу восень упрыгожыць”), “агонь” (“агністая вопратка”), а таксама люксонімаў “верасовы”, “светлы”, “бурштынавая”, “рабінавы”, “ружовы”, якія надаюць таямнічасць, загадкавасць паэтычнаму радку, таксама нязначная колькасць.

Матгў разладу з рэчаіснасцю, адсутнасць гарманічнага пачатку ў душы гераіні дастаткова моцныя. Пра наяўнасць перашкод, расчараванняў, няўпэўненасці на шляху лірычнай гераіні сведчаць азначэнні (“белы колер / падбеліць тугу”, “бела-чорны спакой”, “шэра-белая радасць радка”, “пераснежная шэрань”, “бялюткі-шэры снег”), якія пабудаваны па прыцыпу свет – туга. Невыпадкова ў паэтычных радках дамінуе шэры колер – колер смутку, трывогі (“на хвалях шэрай мітусні”, “шэры ранак”, “шэрае сэрца”). Чорны колер – традыцыйны колер бяды, гора – сустракаецца толькі ў пяці вершах (“травы чорнага папалішча”, “чарнее марная надзея”, “зяняты чорныя”). Сіні колер (“блакіт высвечвае дарогу”, “сіняе – з жоўтым – неба / чакае бясконцай поўні”) прыносіць на старонкі паэтычнай кнігі не толькі адценні смутку, але і спакою. Па тэорыі Гётэ [2], гэта асноўны з пасіўных па эмацыянальным уздзеянні колераў, які выклікае пяшчотнае, але неспакойнае пачуццё.

С. Варонік тонка адчувае слова, умела звычайнымі вобразнымі сродкамі стварае арыгінальны мастацкі вобраз, уводзіць ва ўжытак самабытнае, свежае слова (неалагізмы): “спаміж нас”, “засмучаны горад”, “ноч адсніла, адцямісла”, “разбураныя словаўспаміны”, “ацалелася душа”, “ты – зберажлівінка”, “вершыць вершы”, “росна-слэзна”, “самотная сумота”, “задажджыліся дні”, “размаўчуся”, “цотна-цотныя дні”, “сонцадзень”, “святло светліць”, “расстаяны страх”, “ветраліст”. Зрабіць акцэнт на асобных словах, узмацніць інтанацыйна-гукавую выразнасць верша, надаць яму мілагучнасць дазваляе алітэрацыя: “*Слівы выпілі сцякату. / Смеласць спелага віна. / За спіною смела спела / спешчаная цішыня. / Слівы выпілі пячоту*”.

У камунікатыўнай структуры паэтычных тэкстаў важнае месца займае асабовы займеннік «я». Калі беларускія творцы, як правіла, пры дапамозе вышэйназванага займенніка імкнуліся актуалізаваць род заняткаў чалавека. сацыяльны стан: “*Я – скульптар. Вы не бойцеся мяне, Я не пакрыўджу і не ашукаю*” (С. Грахоўскі), “*Я не паэта*” (Я. Купала), то С. Варонік выкарыстоўвае гэты элемент твора як сродак перадачы пачуццяў, перажыванняў лірычнай гераніі, як сродак адлюстравання светаўспрымання паэтычных радкоў. “*Я – апошняя літара. / Лічба – першая. / У тваім жыцці*”; “*Я – духі продкаў. / І я – Радзіма. / Ты – у мінулым. / І мы – яшчэ будзем!*” Як бачна, твор мае двухкампанентную структуру. Першы кампанент прадстаўлены асабовым займеннікам «я» (выступае ў якасці інфармацыйна-вобразнага кода), у другім рэалізуюцца яго семантычныя патэнцыі. Дарэчы, кампазіцыі “паўвершаў” характэрны шматлікія трансфармацыі і «пераносы» слоў з аднаго паэтычнага радка на другі, што, на наш погляд, неабходна для выражэння канцэптуальнага зместу персаніфікаванай скіраванасці (“*Прыйдзеш, а я – / размаўчуся. / Пойдзеш – / наплачуся. / Не прыходзь. Хоць...*”), выдзяленне слоў, важных для выяўлення аўтарскай пазіцыі, графічнае альбо пры дапамозе адпаведных знакаў прыпынку (працяжнік, шматкроп’е): “*Шлях, / як лях, / шукае крэсы, / каб акрэсліць, / дзе ЯНО...*”; “*Мама... / мне так мала трэба – / Ты*”.

Безумоўна, С. Варонік піша перш-наперш дзеля таго, каб усвядоміць свае думы, перажыванні у асобных вершах, часам несвядома, раскрывае душэўныя тайны. У другім паэтычным зборніку “Пацеркі даверу” адчуваецца асобая моц, абвостранасць даравання творцы. І гэта невыпадкова. Паэтка і мысліцель наблізілася да самых важкіх пытанняў нашага сучасніка. Нельга не заўважаць, як Святлана Варонік таленавіта пранікае ў таямніцу паэтычнага слова, а лакалічныя формы верша даюць чытачу прастору для расчывання падтэксту.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Варонік, С. Пацеркі даверу : вершы / С. Варонік. – Мінск : Кнігазбор, 2019. – 112 с.
2. Гёте, И. В. Об искусстве / И. В. Гёте. – М., 1975. – 623 с.